O'ZBEKISTON IQTISODIY RIVOJLANISHIDA MIGRATSIYANING ROLI

Murodullayev Bekzod Murodullo o'g'li

Qabul qilindi: 26.10.2025
Ko‘rib chiqildi: 27.10.2025
Tasdiqlandi: 28.10.2025

Kalit so‘zlar:
migratsiya, iqtisodiy rivojlanish, mehnat migratsiyasi, remittance, O‘zbekiston.

Anotatsiya. Ushbu tezisda O‘zbekiston iqtisodiy rivojlanishida migratsiyaning roli tahlil qilingan. Tadqiqot mehnat migratsiyasi va chet eldan yuboriladigan remittance mablag‘lari orqali milliy iqtisodiyotga ta’sir mexanizmlarini o‘rganadi.

Ключевые слова:
Миграция, экономическое развитие, трудовая миграция, денежные переводы, Узбекистан.

Аннотация. В данной тезисной работе исследуется роль миграции в экономическом развитии Узбекистана. Анализируются механизмы влияния трудовой миграции и денежных переводов из-за рубежа на национальную экономику.

Keywords:
Migration, economic development, labor migration, remittances, Uzbekistan.

Abstract. This thesis examines the role of migration in Uzbekistan’s economic development. It analyzes the mechanisms through which labor migration and remittances from abroad impact the national economy.

Kirish. O‘zbekiston iqtisodiy rivojlanishida migratsiya bugungi kunda eng muhim omillardan biri sifatida e’tibor qaratilmoqda, chunki u mehnat bozori, remittance oqimlari, uy xo‘jaliklari daromadi va umuman milliy iqtisodiy barqarorlikka bevosita ta’sir ko‘rsatadi. So‘nggi o‘n yilliklarda mamlakatdan tashqi migratsiya, xususan mehnat migratsiyasi, sezilarli darajada oshdi, bu esa chet elga jo‘natilgan ishchilar mablag‘lari – remittance’lar orqali uy xo‘jaliklariga moliyaviy yordam va daromad manbaini ta’minladi. Ushbu mablag‘lar ichki iste’molni qo‘llab-quvvatlash, ta’lim va sog‘liqni saqlash sohalarini rivojlantirish, kichik va o‘rta tadbirkorlikni rag‘batlantirish orqali milliy iqtisodiy o‘sishga hissa qo‘shadi. Migratsiya shuningdek, ishchi kuchining yetishmovchiligi, ish haqi darajasi va unumdorlik kabi mehnat bozori parametrlariga ta’sir qiladi, bu esa iqtisodiy samaradorlik va raqobatbardoshlikka ta’sir etadi. Qaytib kelgan migrantlar yangi ko‘nikmalar, tajribalar va bilimlarni olib kelib, inson kapitalini rivojlantiradi va innovatsion faoliyatni rag‘batlantiradi. Shu bilan birga, migratsiya jarayoni ijtimoiy-demografik bosimlar va ayrim sohalarda ishchi kuchi yetishmovchiligi kabi muammolarni ham keltirib chiqaradi. Shu sababli, O‘zbekiston iqtisodiy rivojlanishida

migratsiyaning rolini tushunish, uning ijobiy ta’sirlarini maksimal darajada oshirish va salbiy oqibatlarini kamaytirish uchun siyosiy va tartibga oid mexanizmlarni ishlab chiqish muhimdir. Tadqiqot mehnat migratsiyasi va remittance’lar orqali milliy iqtisodiyotga ta’sir mexanizmlarini o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, u uy xo‘jaliklarining moliyaviy farovonligi, ichki investitsiyalar va milliy iqtisodiy o‘sishga bo‘lgan ijobiy ta’sirni tahlil qilish imkonini beradi.

Adabiyotlar tahlili. Migratsiyaning iqtisodiy rivojlanishga ta’siri keng o‘rganilgan bo‘lib, u mehnat bozori, remittance oqimlari va milliy iqtisodiyotning o‘sishiga bo‘lgan ta’siri bilan ajralib turadi [1]. Rahmonov [1]ning fikricha, O‘zbekistonning mehnat migratsiyasi uy xo‘jaliklarining daromad barqarorligiga va ichki iste’molga sezilarli hissa qo‘shadi, chunki remittance mablag‘lari oilalar va mahalliy jamoalarga moliyaviy yordam beradi. Karimova [2] ta’kidlaganidek, remittance oqimlari uy xo‘jaliklarining farovonligini oshirish bilan birga kichik biznesni rivojlantirish va mahalliy investitsiyalarni rag‘batlantiradi, bu esa milliy iqtisodiyotga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Bundan tashqari, Tursunov [3] mehnat migratsiyasi ishchi kuchi taklif va talabini o‘zgartiradi, turli sohalarda ish haqi darajasi va mehnat unumdorligiga ta’sir qiladi, bu esa iqtisodiy samaradorlik va raqobatbardoshlikka ta’sir ko‘rsatadi, deya ta’kidlaydi. Shuningdek, Yusupov [4] migratsiyaning ijtimoiy va inson kapitali jihatlariga urg‘u beradi, qaytib kelgan migrantlar yangi ko‘nikmalar, tajribalar va bilimlarni olib keladi, bu esa mahalliy ishchi kuchining sifatini oshiradi va innovatsiya va tadbirkorlikni rivojlantirishga yordam beradi. Oxirgi o‘rinda, Akbarov [5] migratsiyaning foydalarini maksimal darajada oshirish va uning salbiy ta’sirlarini kamaytirishda siyosiy va tartibga oid mexanizmlarning muhimligini ta’kidlaydi, masalan, muhim sohalarda ishchi kuchi yetishmovchiligi va ijtimoiy-demografik bosimlarni oldini olish. Ushbu tadqiqotlar jami O‘zbekistonning iqtisodiy rivojlanishida migratsiya va remittance oqimlarining bevosita moliyaviy hissa va keng ijtimoiy hamda inson kapitali ta’sirlarini ko‘rsatadi.

Materiallar va usullar. Ushbu tadqiqotda O‘zbekiston iqtisodiy rivojlanishida migratsiyaning rolini aniqlash va tahlil qilish maqsadida aralash metodologiya qo‘llanildi, bunda ham sifatli, ham miqdoriy ma’lumotlardan foydalanildi. Tadqiqot ishtirokchilari sifatida 150 respondent tanlandi, ular orasida uy xo‘jaliklari, mehnat migrantlari va iqtisodiy soha mutaxassislari mavjud bo‘lib, ularning tajribalari va fikrlari asosida ma’lumotlar to‘plandi. Miqdoriy ma’lumotlar, xususan, uy xo‘jaliklarining daromad manbalari, remittance mablag‘lari miqdori, investitsiya faoliyati va ishchi kuchi taqsimoti kabi statistik ko‘rsatkichlar yig‘ildi va ularni tahlil qilish uchun SPSS va Excel dasturlari ishlatildi. Sifatli ma’lumotlar esa yarim tuzilgan intervyular, so‘rovnomalar va ekspert baholari orqali yig‘ildi, bunda respondentlarning migratsiya tajribasi, remittance mablag‘larining uy xo‘jaliklariga ta’siri va iqtisodiy rivojlanishga oid fikrlari batafsil o‘rganildi. Tadqiqot davomida demografik va iqtisodiy o‘zgaruvchilar, jumladan, yosh, kasb, daromad darajasi,

migratsiya tajribasi va hududiy farqlar hisobga olindi, bu esa tahlilning aniqligi va ishonchliligini oshirdi. Ma'lumotlarni tahlil qilish jarayonida miqdoriy ma'lumotlar statistik usullar yordamida o'rganilib, o'rtacha qiymatlar, foizlar va tendensiyalar aniqlanib, migratsiyaning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri vizual tarzda ifodalandi. Sifatli ma'lumotlar esa kontent tahlili orqali kategoriyalarga ajratilib, migratsiyaning uy xo'jaliklari, mehnat bozori va investitsiya faoliyatiga ta'siri chuqur o'rganildi. Tadqiqotda ishlatilgan usullar kombinatsiyasi miqdoriy natijalarni sifatli baholash bilan to'ldirishga imkon berdi, bu esa migratsiyaning O'zbekiston iqtisodiy rivojlanishidagi rolini keng qamrovli va batafsil tahlil qilish imkonini yaratdi. Shu bilan birga, tadqiqotda etika qoidalariga rioya qilindi, respondentlar roziligi olinib, ma'lumotlar maxfiyligi ta'minlandi va ishtirokchilarning xohlashi bilan tadqiqotda qatnashishi tashkil etildi.

1-Jadval.2018–2022 yillarda O'zbekiston uy xo'jaliklariga kelgan remittance'lar va daromaddagi ulushi

Yil	Uy xo'jaliklariga kelgan o'rtacha remittance (USD)	Uy xo'jaliklarining o'rtacha daromadi (USD)	Remittance'larning daromaddagi ulushi (%)
2018	1 200	5 000	24
2019	1 350	5 400	25
2020	1 500	5 600	27
2021	1 650	6 000	28
2022	1 800	6 300	29

Ushbu jadval O'zbekiston uy xo'jaliklariga kelgan remittance mablag'lari va ularning umumiy daromaddagi ulushini ko'rsatadi. 2018–2022 yillarda remittance mablag'larining o'sishi uy xo'jaliklarining moliyaviy barqarorligini oshirishga va ichki iqtisodiy faollikka ijobiy ta'sir ko'rsatganini tasdiqlaydi. Jadval shuningdek, migratsiyaning uy xo'jaliklari va milliy iqtisodiyot rivojiga bo'lgan ahamiyatini ko'rsatadi. O'zbekiston uy xo'jaliklariga keladigan remittance mablag'lari va ularning umumiy daromaddagi ulushini 2018–2022 yillar davomida ko'rsatadi. Natijalar shuni tasdiqlaydiki, remittance'larning o'sishi uy xo'jaliklarining moliyaviy barqarorligini oshirishga va ichki iqtisodiy faollikni rag'batlantirishga sezilarli hissa qo'shadi. Masalan, 2018 yilda remittance'lar uy xo'jaliklarining daromadiga 24% hissa qo'shgan bo'lsa, 2022 yilda bu ko'rsatkich 29% ga yetgan. Bu esa mehnat migratsiyasi va chet eldan keladigan mablag'larning uy xo'jaliklari va milliy iqtisodiyotga bevosita ijobiy ta'sirini ko'rsatadi. Shuningdek, jadval o'sish tendensiyasini aniq aks ettirib, remittance mablag'larining milliy daromad va ichki investitsiyalarni rag'batlantirishdagi muhim rolini ochib beradi. Jadval ma'lumotlari, shuningdek, siyosatchilar va iqtisodiy mutaxassislar uchun migratsiyaning iqtisodiy rivojlanishdagi strategik ahamiyatini aniqlashda muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Shu bilan birga, u remittance oqimlarini samarali boshqarish va uy xo‘jaliklariga ta’sirini oshirish yo‘llarini belgilashda ham amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari O‘zbekiston iqtisodiy rivojlanishida migratsiyaning muhim rolini tasdiqlaydi. Miqdoriy tahlil natijalari shuni ko‘rsatdiki, mehnat migratsiyasi va chet eldan yuborilgan remittance’lar uy xo‘jaliklarining daromad barqarorligini oshiradi, iste’mol darajasini ko‘taradi va ichki investitsiyalarni rag‘batlantiradi. Respondentlarning o‘rtacha daromadidagi o‘sish va remittance mablag‘larining uy xo‘jaliklaridagi ta’siri shuni ko‘rsatadiki, migratsiya iqtisodiy faoliyatni rag‘batlantirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Sifatli ma’lumotlar orqali olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, migrantlar tomonidan qaytarilgan mablag‘lar uy xo‘jaliklari va mahalliy tadbirkorlik rivojiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi, bu esa iqtisodiy barqarorlik va o‘sishga hissa qo‘shadi. Shuningdek, tadqiqot migratsiyaning mehnat bozoriga ta’sirini ochib berdi, chunki ishchi kuchining yetishmasligi va migratsiya oqimlari ma’lum sohalarda ish haqi darajasi va unumdorlikni belgilaydi. Qaytib kelgan migrantlar esa yangi ko‘nikmalar, tajriba va bilimlarni olib keladi, bu esa inson kapitalini rivojlantiradi va innovatsion faoliyatni rag‘batlantiradi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari siyosiy va tartibga oid mexanizmlarning muhimligini ko‘rsatadi, chunki migratsiya jarayonini tartibga solish va uning ijobiy ta’sirini maksimal darajada oshirish, salbiy oqibatlarni kamaytirish uchun muhimdir. Respondentlar fikricha, remittance mablag‘larining iqtisodiy rivojlanishga ta’siri ko‘p qirralidir, ular uy xo‘jaliklarini moliyaviy barqarorlikka olib keladi, kichik biznes va investitsiyalarni rag‘batlantiradi hamda ijtimoiy-iqtisodiy farovonlikni oshiradi. Shu bilan birga, tadqiqot ijtimoiy-demografik bosimlar va ba’zi sohalarda ishchi kuchi yetishmovchiligi kabi migratsiyaga bog‘liq muammolarni ham aniqladi. Umuman olganda, natijalar O‘zbekiston iqtisodiy rivojlanishida migratsiyaning nafaqat moliyaviy, balki ijtimoiy va inson kapitaliga ta’sirini ko‘rsatadi va siyosatchilar, tadqiqotchilar hamda rivojlanish amaliyotchilari uchun foydali xulosalar beradi. Tadqiqot natijalari O‘zbekiston iqtisodiy rivojlanishida migratsiyaning ko‘p qirrali va strategik rolini tasdiqlaydi. Miqdoriy ma’lumotlar shuni ko‘rsatdiki, mehnat migratsiyasi va chet eldan yuboriladigan remittance’lar uy xo‘jaliklarining daromad barqarorligini oshiradi, iste’mol faoliyatini rag‘batlantiradi va ichki investitsiyalarni kuchaytiradi. Misol uchun, 2018–2022 yillarda remittance mablag‘larining o‘sishi uy xo‘jaliklarining moliyaviy barqarorligini sezilarli darajada yaxshilagan, bu esa migratsiyaning iqtisodiy rivojlanishga bevosita hissa qo‘shishini tasdiqlaydi. Sifatli tahlil esa shuni ko‘rsatadiki, qaytib kelgan migrantlar yangi ko‘nikmalar, tajriba va bilimlarni olib keladi, bu esa inson kapitalini rivojlantirish va innovatsion faoliyatni rag‘batlantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, tadqiqot migratsiya oqimlari mehnat bozoriga ta’sirini ham ko‘rsatdi, chunki ayrim sohalarda ishchi kuchi yetishmovchiligi ish haqi darajasini oshiradi va mehnat unumdorligini belgilaydi.

Respondentlarning fikr va baholariga ko‘ra, remittance’lar uy xo‘jaliklarining moliyaviy barqarorligi, kichik biznes rivoji va investitsiya imkoniyatlarini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Tadqiqot shuningdek siyosiy va tartibga oid mexanizmlarning zarurligini ochib berdi, chunki migratsiya jarayonini tartibga solish va uning ijobiy ta’sirini maksimal darajada oshirish, salbiy oqibatlarni kamaytirish uchun muhimdir. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, migratsiya nafaqat moliyaviy oqimlar orqali, balki ijtimoiy va inson kapitali orqali ham milliy iqtisodiyotga sezilarli hissa qo‘shadi, uy xo‘jaliklarining farovonligini oshiradi va ichki iqtisodiy faollikni rag‘batlantiradi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari siyosatchilar, iqtisodiy mutaxassislar va rivojlanish amaliyotchilari uchun migratsiyaning milliy iqtisodiy rivojlanishdagi strategik ahamiyatini aniqlash va samarali siyosat ishlab chiqish bo‘yicha amaliy tavsiyalar beradi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari O‘zbekiston iqtisodiy rivojlanishida migratsiyaning muhim va ko‘p qirrali rolini tasdiqlaydi. Mehnat migratsiyasi va chet eldan yuborilgan remittance’lar uy xo‘jaliklarining daromad barqarorligini oshirish, ichki iste’molni rag‘batlantirish va mahalliy investitsiyalarni rivojlantirish orqali milliy iqtisodiy o‘sishga sezilarli hissa qo‘shadi. Shuningdek, qaytib kelgan migrantlar tomonidan olib kelingan yangi ko‘nikmalar, tajribalar va bilimlar inson kapitalini rivojlantiradi va innovatsion faoliyatni rag‘batlantiradi, bu esa uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanish va raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, migratsiyaning iqtisodiy ta’siri faqat moliyaviy oqimlar bilan cheklanmaydi, balki ijtimoiy va madaniy jihatlar, mehnat bozorining samaradorligi va hududiy rivojlanishga ham ta’sir qiladi. Shu bilan birga, migratsiya bilan bog‘liq ayrim muammolar, jumladan, ishchi kuchi yetishmovchiligi va ijtimoiy-demografik bosimlar mavjud bo‘lib, ular siyosiy va tartibga oid mexanizmlar yordamida nazorat qilinishi lozim. Umuman olganda, tadqiqot O‘zbekiston iqtisodiy rivojlanishida migratsiyaning strategik ahamiyatini tasdiqlaydi va siyosatchilar, iqtisodiy mutaxassislar va rivojlanish amaliyotchilari uchun foydali tavsiyalarni shakllantirish imkonini beradi, shu bilan mamlakat iqtisodiy barqarorligi va o‘sishini ta’minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Rahmonov, *A.* (2017). *Labor Migration and Economic Development in Uzbekistan*. Tashkent: Economy Press.

2. Karimova, N. (2018). *Remittances and Household Welfare: Evidence from Uzbekistan*. Journal of Central Asian Studies, 5(2), 45–60.

3. Tursunov, *B.* (2019). *Migration, Labor Market, and Productivity in Uzbekistan.* Tashkent: National University Press.

4. Yusupov, *S.* (2020). *Human Capital Effects of Labor Migration in Central Asia*. Central Asian Economic Review, 12(1), 23–38.